

Teadete saatjate hinnang rahapesu tõkestamise süsteemile Eestis

Politsei- ja Piirivalveamet

Rahapesu andmebüroo
2016

Sisukord

Lühendid	3
Metoodika.....	3
Hinnang koostööle RABi ja teiste rahapesu tõkestamise süsteemi osalistega	4
Hinnang rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusele	7
Hinnang rahapesu tõkestamise süsteemile	9

Lühendid

RAB – rahapesu andmebüroo

RahaPTS – rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus

Metoodika

Ettevalmistused küsitluse läbiviimiseks algasid 2016. aasta alguses. Küsitlusankeet koosnes järgmistest osadest:

- üldküsimused;
- koostöö rahapesu andmebüroo (RAB) ja teiste rahapesu tõkestamise süsteemi osalistega;
- teadete saatmine RABile;
- hinnang rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusele (RahaPTS);
- hinnang Eesti rahapesu tõkestamise süsteemile.

Kõikide teemade puhul, v.a üldküsimused, paluti vastajal välja tuua nii häid kui parandamist vajavaid külgi.

Küsitlusankeet saadeti Microsoft Wordi formaadis e-postiga nende **eraõiguslike isikute rahapesu kontaktisikutele**, kes saatsid RABile 2015. aastal vähemalt ühe teate. Küsitlus ei hõlmanud neid:

- kellel puudus RABi andmebaasis e-posti aadress;
- kelle e-post ei toiminud (kokku 5).

Kokku saadeti kiri 128 kohustatud subjekti kontaktisikule, kokku saatsid need isikud 2015. aastal RABile 5941 teadet.

Küsitlus viidi läbi märtsis 2016. Neile, kes ei vastanud seatud tähtjaks, saadeti üks meeldetuletuskiri. Nende kohustatud subjektide kontaktisikutega, kes saatsid RABile 2015. aastal enam kui 100 teadet, kuid polnud ka meeldetuletuskirjas seatud tähtjaks vastanud, võeti ühendust telefoni teel ja paluti ankeet täita. Neist keeldus üks põhjendusega, et tal pole ankeedi täitmiseks lähemate kuude jooksul aega.

Vastuseid laekus kokku 47 ettevõtte esindajalt ja professionaalilt. Neist, kes said kutse osaleda uuringus, vastas küsitlusele 38%. Teadete puhul oli osakaal 89% (st need, kes vastasid küsitlusele, saatsid 2015. aastal RABile 89% nendest teadetest, mille esitajad kaasati uuringusse).

Uuringutulemuste osa koosneb kolmest peatükist. Esimeses tuuakse ära küsitlusele vastanute hinnang koostööle RABi ja teiste rahapesu tõkestamise süsteemi osalistega. Selles peatükis antakse ülevaade ka vastanute hinnangust RABi veebipõhise teatamise süsteemile. Teise peatükki on koondatud vastanute arvamused RahaPTSile ning kolmandasse rahapesu tõkestamise süsteemile.

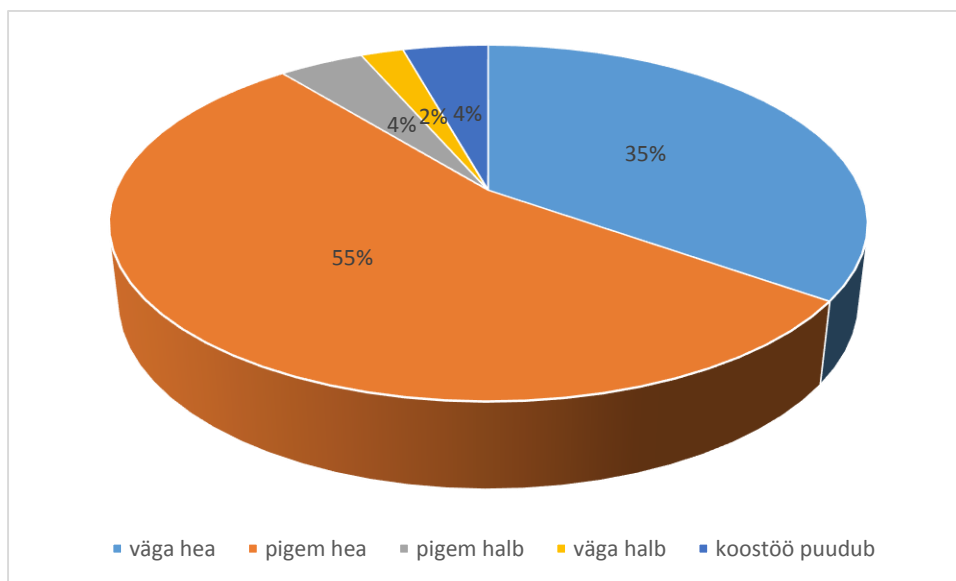
Kuna tegu on olemuselt kvalitatiivse uuringuga, siis on analüüsis välditud informatsioonikadu. Vastanute hinnanguid on küll üldistatud, kuid välja on toodud kõik vastustes kajastunud vaatenurgad. Välditud on neile hinnangute andmist, sest see pole analüüsi eesmärk. Vastuseid on süstematiseeritud ning sarnased arvamused on koondatud. Aruanne sisaldab ka vastanute tsitaate, mis on aruandes toodud sellises sõnastuses nagu need vastustes esitati. Tsitaadid on aruandes esitatud muust tekstist esitatult sinises kirjas, kursiivis ja jutumärkides. Tsitaatidest on eemaldatud vastaja tuvastamist võimaldav info (nt ettevõtte nimi), sest küsitlust läbi viies lubati, et vastused on konfidentsiaalsed. Tsitaatides on parandatud üksnes ilmsed kirjavead.

Hinnang koostööle RABi ja teiste rahapesu tõkestamise süsteemi osalistega

Koostöö RABiga

Enam kui kolmandik vastanutest hindab koostööd RABiga väga heaks ning enam kui pooled pigem heaks (vt joonis 1). Kaks vastajat tõid välja, et nende arvates puudub koostöö RABiga, kuna suhtlus on vaid ühepoolne – nemad on saatnud teateid, kuid pole saanud RABilt mingit tagasisidet.

„Ma ei saa rääkida koostööst, kui rahapesu andmebüroolt meie teadetele MITTE MINGISUGUST TAGASISIDET EI JÄRGNE.“ (Notar)

Joonis 1. Hinnang koostööle RABiga (N=47)

Vastustes küsimusele, mis on koostöö puhul RABiga hästi, tõid vastanud välja järgmist:

- selged eesmärgid;
- veebipõhise teatamise võimalus (positiivsena toodi esile ka seda, et veebipõhise teatamise vormi on paremuse suunas arendatud), teadete saatmine on lihtne;
- RABi ametnikud vastavad kiiresti ja kompetentselt küsimustele, annavad vajadusel nõu;
- kiirete küsimuste puhul on võimalik saada kiiresti kontakt;
- kui saadetud teate puhul tekib küsimusi, siis võtavad RABi ametnikud täpsustamiseks ühendust;
- RAB annab regulaarselt tagasisidet;
- RAB informeerib seadusemuudatustest;
- vajalik info on RABi kodulehelt leitav;
- head juhendid (sh teate saatmiseks);
- konkreetsus ja täpsus.

„Aruanded saab esitada kodulehel, küsimuste tekkimisel saab alati kompetentse vastuse, kui esitatud aruandes on andmed puudulikud või ebatäpsed, võetakse kohe ühendust ja saab andmeid täpsustada.“ (Kaupleja)

„Reeglina tuleb vastus/tagasiside kiiresti.“ (Notar)

„Töötajad on koostöövalmid, RABi järelepärimiste või saadetud teadetega seoses tekkinud küsimuste korral on need võimalik lahendada kiiresti telefoni või e-kirja teel. Teadete saatmine mugav, probleemide korral juhendatakse.“ (Krediidiasutus)

„Küsimused on asjakohased ja ei tekita igapäevatoösse märkimisväärset lisakoormust.“ (Notar)

Oli ka neid, kes olid koostöö puhul kriitilised.

„Peale teadete edastamise (ühepoolne) mingit erilist koostööd ei ole.“ (Notar)

„Seda, et ma olen paar teadet saanud, ei nimetaks veel koostööks, vaid oma kohustuse täitmiseks. Teate edastamine veebipõhiselt on olnud äärmiselt ebamugav ja kuna igasugune tagasiside puudub, siis minu arust meil ei olegi koostööd.“ (Notar)

Vastustes küsimusele, mida saaks koostöö puhul RABiga parandada, tõid vastajad välja järgmist:

- teatamise vorm võiks olla täitja jaoks kasutajasõbralikum (ettepanekuid on põhjalikumalt kirjeldatud allpool);
- võimalusel sooviks saada tihedamat tagasisidet ja seaduses lubatud piires infot;
- paar korda aastas võiks olla (sektoripõhised) koosolekud/ümarlauad, et arutada päevakorral olevaid teemasid;
- RAB võiks kontaktisikutele korraldada koolitusi (sh inglise ja vene keeles);
- võiks olla konkreetne kontaktisik, kelle poole pöörduda;
- juhendite täiendamisest/muutmisest võiks teatada;
- RAB võiks jagada infot avastatud juhtumite (sh kohtulahendite) kohta, et oskaks juhtumeid paremini ära tunda;
- teate saatja konfidentsiaalsuse tagamine.

Oli vastajaid, kes leidsid, et praegune süsteem on hea ning ei vaja parandamist.

„Hästi toimivat asja ei oskakski parandada.“ (Notar)

RABile teatamise süsteemi puhul võid vastajad positiivsena välja järgmist:

- veebipõhise teatamise võimaluse olemasolu;
- elektroonse suhtlemise võimaluse olemasolu;
- kui teate saatmisega on esinenud probleeme, on kiiresti saadud kontakt RABi töötajaga, RABi töötajad reageerivad operatiivselt;
- teatamise vormi uuenduse tulemusena on võimalik teatajal teade endale salvestada;
- teatamise vormi uuenduse tulemusena on teadete saatmise süsteem muutunud mugavamaks ja turvalisemaks, kuna siseneda tuleb ID-kaardiga.
- teatamise vormi uuenduse tulemusena on süsteemi sisenedes osa andmetest juba olemas ja saatmine võtab seetõttu vähem aega kui varem;
- ripploendid on selgelt arusaadavad;
- andmete sisestamine on lihtne, arusaadav, konkreetne;
- RAB annab kiiresti tagasisidet.

RABile teadete saatmise süsteemi puhul tõid vastanud välja mitmeid soovitusi, et teadete saatmine oleks mugavam ja lihtsam. RAB kaalub nende rakendamise võimalikkust ja vajalikkust.

Koostöö teiste rahapesu tõkestamise süsteemi osapooltega

Teistest rahapesu tõkestamise süsteemi osapooltest, kellega on koostööd tehtud, töid vastanud notarid välja notarite koda ja pangaliitu.

Notarite koja puhul töid vastanud koostöö puhul positiivsena välja järgmist: koolitused, nõu ja eeskirjade näidised; hea infovahetus oma liikmetega ühise (hoiatuste)meililisti kaudu; notarite koja kaudu on tulnud teateid, et RABi kodulehel on juhendites tehtud muutusi või RAB kodulehel on muid muudatusi.

Notarite koja puhul töid vastanud koostöö puhul parandamisvõimalustena välja järgmist:

„Uute seaduste või seadusemuudatuste väljatöötamisel kiputakse mõnikord hoolsusmeetmete jms nõudeid unustama (nt vorminõuete leevendamisel).“

Pangaliidu puhul töid vastanud rahapesualase koostöö puhul positiivsena välja järgmist:

- koostöö toimib hästi;
- saab jagada kogemusi ettevõtete esindajatega, kellega muidu konkureeritakse;
- arutatakse pidevalt sektoriüleselt valupunktide üle;
- võimalik on anda oma panus olulistesse projektidesse;
- otsitakse ühtset praktikat; tehakse ühtset sektori lobitööd;
- regulaarselt toimuvad koosolekud, kus arutatakse hetkeolukorda ja võetakse koos teiste turuosalistega vastu otsuseid, mida turuosalised järgivad;
- RABi esindaja osaleb pangaliidu rahapesutoimkonna koosolekutel ja edastab RABi seisukohti seadusloome protsessis, pankadel esinevate küsimuste jms osas;
- saab kolleegidega vahetult suhelda, kuulda üldiselt turupraktikaid;
- RAB esitab regulaarselt aruandeid statistika kohta.

Ettepanekud koostöö parandamiseks pangaliidus olid järgmised:

- võiks arendada rahvusvahelist koostööd teiste analoogsete organisatsioonidega;
- võiks rohkem jagada detaile ja teha rohkem mitteformaalseid kohtumisi, hetkel saab pangasaladuse regulatsiooni tõttu rääkida vaid üldiselt.

Hinnang rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadusele

RahaPTS puhul töid vastanud positiivsena välja järgmist:

- RahaPTS vastab täielikult tänasele Eesti olukorrale;
- seadus pole väga mahukas;
- seadus (sh nõuded, millal tuleb mida teha) on üsna täpne, konkreetne ja selge, pole ülereguleeritud ning kooskõlas rahvusvahelise standardiga;
- isikud vabastatakse saladuse hoidmise kohustustest ning võimaldatakse neil ametivõime kahtlusest teavitada.

„Hea, et kohe alguses loodi seadus, mida pole pidanud aastate jooksul väga palju muutma. Iga muudatuse rakendamine on ettevõttele kallis ja töömahukas.“ (Krediidiasutus)

Vastustes küsimusele, mida tuleks RahaPTS-s parandada, töid vastanud välja järgmist:

- seaduse sõnastus võiks olla lihtsam;
- e-residentsusega seoses on vaja regulatsiooni arendada;
- seaduse täiendamine, et see vastaks uue rahapesu tõkestamise direktiivi nõuetele;
- krediidiasutuste vahelise infovahetuse täpsustamine;
- seoses e-teenuste arenguga on tarvis isikusamasuse tuvastamise nõudeid lihtsustada;

„Pikad lohisevad paragrahvid, iga päev teemaga aktiivselt mittetegeledes on seaduses keeruline orienteeruda.“ (Notar)

„Näost-näkku tuvastamise nõuded vajavad kaasajastamist seoses digitaalsete tuvastamise lahendustega. Nende muudatustega hetkel tegeletakse.“ (Krediidiasutus)

„Seoses e-teenuste kiire arenguga võib lihtsustada §-s 15 (1) toodud nõuded konto esmakordsel avamisel. Lisada võimaluse isikusamasust tuvastada elektroonselt, määrates antud kliendi ja tema tegevuse kohta kõrgendatud riskitaseme.“ (Finantseerimisasutus)

„Reaalselt on olnud väga vähe edukaid kohtulahendeid kui rahapesuga seotud isikud saavad reaalselt karistatud, ehk ilmselgelt seaduses on olemas n.ö hall ala mis võimaldab neile vältida reaalselt vastutust.“ (Finantseerimisasutus)

„Seaduse puhul on hästi see, et seadus ise on üldises plaanis üheselt mõistetav ja tõlgendatav. Tuleviku perspektiivi vaadates on väga oluline, et kui seaduse ühte või mitut sätet muudetakse, siis peab vastava õigusnormiga kaasnema põhjalik seletuskiri, et oleks tagatud õigusnormi ühetaoline kohaldamine. Peamine punkt, mis antud seaduse puhul häirib ning saaks parandada on krediidiasutuste eristamine teistest turuosalistest teavituste tegemisel RABi RahaPTS § 32 lg 3 mõttes.“ (Finantseerimisasutus)

Krediidiasutused juhtisid vastustes tähelepanu nende valdkonna spetsiifikast tingitud probleemidele.

„Kas just seaduses aga kuskil võiks olla rohkem lahti kirjutatud näiteks krediidiasutuste vaheline infovahetus (kui üks krediidiasutus teise andmete alusel idendib klienti näiteks või lisaandmeid küsib)“

„Kuna riik tähtsustab e-residentsust ja sellega kaasnevat, on ilmselt vajalik tugi seadusandlikus keskkonnas (näiteks pildiga ID-dokumentide koopiatele juurdepääsu võimaldamine kõikidele panganduse turuosalistele).“

„Võib olla ei ole piisavalt selge krediidasutuse kohustused seoses maksevahendajate teenindamisega. Kui kaugete tuleks ikkagi minna nn tunne oma kliendi klienti printsiibiga. Sama kehtib ka kübervaluutade osas. Milline on regulatsioon ja millised on krediidasutuste kohustuste piirid selliste klientidega. Eesti ettevõtete tegelike kasusaajate süsteem võiks olla Äriregistri osa ning seal kajastatud andmetel peab olema õiguslik, mitte ainult informatiivne tähendus.“

„Klientide poolt on palju paha meelt seoses andmete küsimistega pankade poolt. Ilmselt on siin mõttekoht, kuidas seadust ja kommunikatsiooni parandada nii, et pangad ei peaks niivõrd suurel hulgal tegelema andmete küsimise õigustamisega.“

„Täpsustada turuosaliste mõistet. St kas varahaldus peab rakendama samasuguseid hooldusmeetmeid nagu pank? Kuidas see võimalik on, tal enda kliendid puuduvad. Samuti soovime värskemat seletuskirja, kuidas näiteks RMA puhul teostada KYC, ilmselt PEP eestikeelne legaaldefiniitsioon võiks olla pigem poliitilise taustaga isik (mitte riikliku taustaga). Kuhu kanda kliendi vara, kellega kestvusleping lõpetatakse. Praegu teise krediidasutuse kontole. Ilmselt on veel mõtteid ja loodetavasti kaasatakse pangad läbi Pangaliidu AML IV direktiivi ülevõtmise protsessi. Seal saame omalt poolt anda veel kommentaare.“

Oli ka neid vastanuid, kelle arvates pole tarvis seadust parandada või kes ei osanud küsimusele vastata.

Hinnang rahapesu tõkestamise süsteemile

Vastustes küsimusele, mis on praeguses rahapesu tõkestamise süsteemis hästi, töid vastanud välja järgmist:

- süsteem toimib, on lihtne, selge, kergesti täidetav ja vastab rahvusvahelistele standarditele;
- isikute tuvastamise ja RABile kahtluse korral teate saatmise kohustus;
- osaliste rollid on selged ja üheselt mõistetavad;
- osalised teevad koostööd;
- kohustatud subjekt saab teha iseseisvalt otsuse, kas kliendisuhe luua või mitte, samuti kas see lõpetada;
- pole liigset bürokraatiat;
- võimalus saata RABile teade veebipõhiselt;
- teadete saatmise süsteem toimib ja on võimalik saada kontakti;
- järelevalve toimib;
- teadlikkus on tõusnud.

„Väga ilmselged rahapesuskeemid tõenäoliselt läbi ei lähe.“ (Notar)

„Asjaolu, et süsteem on olemas, on hea. Vast ikkagi mingil määral see inimesi pidurdab.“ (Notar)

„Ma arvan, et koostöö erasektori (ettevõtted) ja avaliku sektori (RAB, Kaitsepolitsei) vahel on väga hea.“ (Finantseerimisasutus)

„Krediidiasutused on pigem konservatiivsed riskide võtmisel, järelevalveasutused on krediidiasutustele eelkõige koostööpartnerid eesmärgiga tagada süsteemi toimimine läbi koostöö, mitte läbi sanktsioonide rakendamise. Turuosaliste, seadusandja ja järelevalveasutuste vahel toimub enamasti piisav infovahetus.“ (Krediidiasutus)

„Pidev informatsioon Finantsinspektsiooni poolt.“ (Finantseerimisasutus)

„Ei tekita igapäevatöösse märkimisväärset lisakoormust.“ (Notar)

Oli ka neid vastanuid, kes ei osanud küsimusele vastata või mõnsid, et nad pole pädevad süsteemi hindama. Üks vastanutest tõi probleemina välja, et RABilt ei saa tagasisidet, seega puudub info.

Vastustes küsimusele, mida saaks Eesti rahapesu tõkestamise süsteemis parandada, töid vastanud välja järgmist:

- andmete kaitse tõhustamine;
- rahapesuasjade uurimise aja lühendamine; infovahetuse tõhustamine;
- koolituste korraldamine;
- erasektori suurem kaasamine seadusloomesse;
- kontrolli suurendamine.

Oli ka neid, kes arvasid, et süsteem toimib hästi ega vaja parandamist ja ka neid, kes ei osanud süsteemi arendamiseks soovitusi välja tuua.

Mõned vastanutest töid konkreetseid soovitusi:

„Pangakontode keskregistri loomine vähendaks kõigi osapoolte halduskoormust ja tõstaks riigiasutuste, s.h. RAB efektiivsust.“ (Krediidiasutus)

„Kaaluda võiks sularahatehingutele piirangu seadmise nii nagu seda on tehtud mitmes teises riigis. Kaaluda võiks ka isikute maksualase informatsiooni avaldamise võimalust pankadele. Riik võiks elektrooniliselt/automaatselt jagada rohkem informatsiooni erasektoriga – näiteks füüsiliste isikute surma või juriidiliste isikute likvideerimise/kustutamise jmt osas informatsiooni saatmine pankadele jmt.“ (Krediidiasutus)

„Puudu on korduvatele petturitele ja rahapesijatele toimiva ärikeelu rakendamine. Prokuröri tõendamiskohustus rahapesu kuritegude puhul on liiga kõrge. Ei peaks olema ikkagi vaja väga konkreetset kuritegu ette näidata/tõestada, nii nagu seda praktikas täna ikkagi jätkuvalt vaja on. Võiks piisata varjamistegevusest ja suutmatusest demonstreerida vara seaduslikku päritolu.“ (Krediidiasutus)

„Saaks kas või natuke kontrollida raamatupidamise teenuseid osutatavaid ettevõtjaid (minu kogemus näitab, et väga paljud neist pole sellest seadusest isegi kuulnud ja väga paljud on sellest seadusest teadlikud, kuid selle nõuete mittetäitmisega „hoiavad kokku“ aega ja järelikult ka raha, kuna nagunii keegi ei kontrolli).“ (Audiitor)

„Kui kontrollitakse uusi krediidiettevõtteid või muid laenuettevõtteid, näiteks järelmaksu pakkuvaid ettevõtteid, siis võiks kontrollida ka vanu ja kehtestada ka vanadele ettevõtetetele samad nõudmised, mis kehtivad uutele ettevõtetetele. Näiteks isikusamasuse tuvastamine ja dokumendi koopia esitamine.“ (Finantseerimisasutus)

„Parandada saaks koostööd erinevate osapoolte vahel. Sanktsioonide listid võiksid olla hallatavad tsentraalselt ühe konkreetse ameti poolt.“ (Krediidiasutus)

„Rohkem riiklikul tasemel koolitusi, info vahetamist, näiteks saata regulaarseid ülevaateid riigikohtu (või miks mitte ka alamate astmete kohtute) lahenditest. Mitte lahendeid vaid näiteks kokkuvõtteid.

Riiklik (või balitiülene) sertifikaat nii juhatuse liikmele kui ka RAB kontaktisikule.

Valdkond on spetsiifiline ja sooviks saada head koolitust, eriti just majanduskuritegude avastamisel. Milliseid skeeme kasutakse, turupraktika.“ (Krediidiasutus)